

บทที่ 3 ระเบียบและวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความยั่งยืนของระบบเกษตรในชุมชนกะเหรี่ยง บ้านแม่สอง ตำบลแม่สอง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ซึ่งในชุมชนกะเหรี่ยงนั้นไม่ว่าบ้านแม่สองหรือบ้านอื่นๆ ก็ดี ไม่ค่อยมีความหลากหลายในการประกอบอาชีพมากนัก ที่พบเห็นกันทั่วไปก็มีการทำไร่หมุนเวียนการทำนาการเลี้ยงสัตว์ และการหาของป่า ซึ่งทั้งหมดนี้อาชีพที่มีการทำกันมากที่สุดคือการทำไร่และการทำนาส่วนการเลี้ยงสัตว์และการหาของป่าจัดว่าเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น

ในการศึกษาอาศัยเครื่องมือ (PRA) โดยก่อนเข้าไปทำการศึกษาก็ได้มีการชี้แจงวัตถุประสงค์ให้กับชาวบ้านและผู้นำหมู่บ้านอย่างชัดเจน และได้คัดเลือกผู้ช่วยวิจัยพร้อม มีการฝึกอบรมผู้ช่วยวิจัยเพื่อให้เข้าใจถึงหลักการและวัตถุประสงค์ในการศึกษารั้งนี้ จากนั้นเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อแบ่งชาวบ้านเพื่อคัดเลือกหน่วยศึกษาให้ได้ออกมาเป็นกลุ่ม ๆ จากนั้นแบ่งแต่ละกลุ่มออกเป็น 3 ระดับคือ ระบุกับแก่ง แก่งปานกลาง และแก่งน้อย ซึ่งการได้มาซึ่งแต่ละระดับนี้ได้มาจากการบอกของชาวบ้านจึงไม่มีเกณฑ์วัดแต่อาศัยประสบการณ์และการอยู่ร่วมกันของชาวบ้านเป็นเกณฑ์

ในส่วนของการประกอบอาชีพของชาวกะเหรี่ยงนี้มีความเกี่ยวข้องพันกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและ ธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเพื่อตอบคำถามว่าระบบเกษตรที่ชาวกะเหรี่ยงทำอยู่นี้มีความยั่งยืนหรือไม่เพียงใดและ ในด้านใด เหมาะสมกับสถานการณ์ความเป็นอยู่ของชาวกะเหรี่ยงในโลกยุคปัจจุบันนี้หรือไม่เพียงใด ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดรูปแบบและขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ก. หน่วยหมู่บ้าน

สำหรับหน่วยหมู่บ้านนั้นเป็นการศึกษาแบบไม่ค่อยละเอียดมากโดยศึกษาถึงสภาพทั่วไปของหมู่บ้านในบริบทที่สำคัญ

1. สาธารณูปโภค(การคมนาคม,พลังงานความร้อนและแสงสว่าง,ประปา) ในหัวข้อนี้ใช้วิธีการสังเกตและสอบถามในประเด็นของแหล่งสาธารณูปโภค,วิธีการที่ได้มาซึ่งสาธารณูปโภคและวิธีการใช้สาธารณูปโภค
2. การแต่งกาย ศึกษาโดยการสังเกตและสอบถามรวมไปถึงการจัดหาเครื่องแต่งกายและความหมายของเครื่องแต่งกายพร้อมทั้งการเปลี่ยนแปลงของการแต่งกายที่เกิดขึ้น(time Line)

3. ประวัติหมู่บ้าน ใช้วิธีการศึกษา 2 วิธี คือ ถ้ามจากผู้สูงอายุหรือผู้รู้ (KII) และศึกษาข้อมูลจากทางอำเภอ
 4. ลักษณะที่อยู่อาศัย ศึกษาโดยการสังเกตและสอบถามในความแตกต่างของที่อยู่อาศัย ซึ่งมีการแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือดีที่สุด ปานกลาง ไม่ดี โดยการให้ความเห็นจากคนในชุมชน ซึ่งคัดเลือกมาด้วยวิธี triangulation ไม่น้อยกว่า 9 คน พร้อมทั้งศึกษาถึงความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ ที่อยู่ในบ้าน
 5. การปกครอง ศึกษาถึงรูปแบบการปกครองภายในหมู่บ้าน ระบบของทางราชการและระบบของชุมชน
 6. ระดับการศึกษา ศึกษาโดยการสอบถาม ส่วนสถานศึกษาในหมู่บ้านนั้นศึกษาว่ามีการจัดการอย่างไรและอยู่ในสภาพอย่างไร
 7. สุขภาพ สำหรับด้านสุขภาพนี้สอบถามข้อมูลจากผู้ช่วยสาธารณสุขที่ประจำอยู่ในหมู่บ้าน
 8. โครงสร้างประชากร ขอข้อมูลจากทางผู้ใหญ่บ้านจากนั้นมาทำโครงสร้างของประชากร
 9. สถานะของประชากรแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ 1. ผู้ที่ได้สัญชาติไทยร้อยเปอร์เซ็นต์ 2. ผู้ที่ยังไม่ได้สัญชาติไทยซึ่งมี 2 กลุ่มคือ กลุ่มมีบัตรสีฟ้า และกลุ่มไม่มีบัตรอะไรเลย โดยขอข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้าน
 10. วิวัฒนาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน โดยศึกษาจากชาวบ้าน 9 คน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการของ triangulation
 11. ประเพณีที่เกี่ยวกับการเกษตร โดยศึกษาถึงรูปแบบและความหมายของประเพณีจากผู้รู้ (KII)
 12. ปฏิทินการเพาะปลูกในรอบปี เก็บข้อมูลโดยวิธี Triangulation คือจากหญิง 3 ผู้ชาย 3 คน
- ข. หน่วยครอบครัว สำหรับหน่วยครอบครัวนี้ทำการศึกษาโดยละเอียดดังนี้ รูปแบบของครอบครัวเป็นแบบไหนบ้างและเน้นไปที่
1. อาชีพ สำหรับอาชีพนั้นจะทำการศึกษาคตามขั้นตอนดังนี้
 - ก. กิจกรรมปลูกข้าววิธีการคือ
 1. ทำการ Ranking ผู้ปลูกข้าวทั้งทำนาและทำไร่ ออกเป็น 3 ระดับคือเก่ง, ปานกลาง และไม่เก่ง โดยอิงผลผลิตและพื้นที่ในการผลิตดังนี้คือ กลุ่มที่เก่ง กลุ่มเก่งปานกลางและกลุ่มที่เก่งน้อย
 2. สร้างทีมงานที่จะเข้าไปสอบถามและสังเกตการณ์ร่วมกันซึ่งทีมงานนี้สร้างโดยการคัดเลือกจากคนทั้ง 3 กลุ่มนี้แล้วเข้าไปร่วมสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ กำหนดพื้นที่

ที่จะเข้าไปสังเกตและสัมภาษณ์ ดังนี้ กลุ่มที่ทำแกง 5 หน่วยศึกษา กลุ่มที่ทำแกงปานกลาง 5 หน่วยศึกษาและกลุ่มที่แกงน้อย 5 หน่วยศึกษา

3. ทีมงานที่สร้างขึ้นเข้าไปทำการสังเกตและสอบถามตามหน่วยเป้าหมายที่กำหนดขึ้นพร้อมทั้งบันทึกข้อมูลไว้

ข. กิจกรรมเลี้ยงสัตว์ซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. สำรวจประเภทของสัตว์ที่มีการเลี้ยงในหมู่บ้านจากนั้นทำการ Sorting สัตว์เลี้ยงออกเป็นชนิดต่างๆ
2. สร้างทีมงาน ที่จะร่วมกันสังเกตและสอบถาม โดยคัดเลือกมาโดยวิธี Triangulation จาก ผู้ที่เลี้ยงสัตว์
3. เลือกศึกษาผู้เลี้ยงสัตว์ชนิดที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากที่สุด สาม ชนิด
4. ทำการ Ranking ผู้เลี้ยงสัตว์แต่ละชนิดออกเป็น 3 กลุ่มย่อยคือกลุ่มที่เลี้ยงแกงเลือกศึกษา 5 หน่วยศึกษา(ผู้ที่ถูกศึกษา) ผู้ที่เลี้ยงแกงปานกลาง เลือกศึกษา 5 หน่วยศึกษา และผู้ที่เลี้ยงแกงน้อย 5 หน่วยศึกษา

ค. กิจกรรมหาของป่า ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วชุมชนบ้านแม่สองนี้ของป่ามีบทบาทสำคัญมากเพราะโดยทั่วไปผลผลิตจากการทำไร่ทำนาไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน พวกเขาแก้ปัญหาโดยการหาของป่าไปขายแล้วนำเงินไปซื้อข้าวสารต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจะทำการวิจัยวิธีการหาของป่าต้องหาอย่างไรให้ได้ของป่ามากๆ คุณภาพดีๆ วิธีการวิจัยคือ

1. ผู้วิจัยทำการทำการสอบถามผู้ใหญ่บ้านว่าในหมู่บ้านนี้มีการหาของป่าอะไรบ้าง
2. สร้างทีมศึกษาซึ่งประกอบด้วยผู้ที่ชำนาญในการหาของป่าโดยได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้ชำนาญในการหาของป่าแต่ละชนิด
3. ทำการ Ranking ผู้หาของป่าแต่ละชนิดออกเป็น 3 ระดับคือระดับแกง ระดับแกงปานกลางและระดับแกงน้อย
4. กำหนดหน่วยศึกษาที่จะทำการศึกษาระดับละ 5 คน
5. ทีมศึกษาทำการศึกษาโดยการสังเกตและสอบถาม พร้อมบันทึกรวบรวมข้อมูล

2. พื้นที่ทำกิน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทไร่หมุนเวียน และประเภทนาดำโคย

ก. ไร่หมุนเวียนสำหรับไร่หมุนเวียนนี้คงเก็บข้อมูลที่แน่นอนไม่ได้แต่จะทำการประมาณการให้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุดซึ่งดูจากปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประมาณ โดย

1. ทำการสอบถามผู้ใหญ่บ้านว่าปีนี้มีคนทำไร่เลื่อนลอยกี่ครอบครัว แต่ละครอบครัวทำประมาณกี่ไร่

2. โดยเฉลี่ยแต่ละพื้นที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านเท่าไร
3. สภาพป่าที่ทำไร่หมุนเวียนเป็นอย่างไร
4. รวมตลอดปีมีการทำไร่หมุนเวียนประมาณกี่ไร่
5. ระยะหมุนเวียนกี่ปี
6. เปรียบเทียบเนื้อที่ทำกินกับปริมาณประชากร

ข. นาคำ

1. ความความเป็นจริงถ้าจะไปสอบถามว่าที่นาของท่านมีพื้นที่กี่ไร่ชาวบ้านคงตอบยากแต่วิธีการคือทุก ในแต่ละปี ทุกคนต้องเสียภาษีและในใบเสียภาษีนั้นมีการระบุว่าพื้นที่นั้นๆ มีกี่ไร่
2. ถ้าพื้นที่ใดไม่มีใบเสียภาษี ประมาณเอาจากการใช้เมล็ดพันธุ์
3. จากนั้นศึกษาสภาพพื้นที่ทำกินของชุมชนเป็นอย่างไรอยู่ห่างจากหมู่บ้านเท่าไรทำไมจึงเลือกพื้นที่ตรงนั้นและมีหลักเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ทำกินอย่างไร

ค. ระดับฐานะมีวิธีการศึกษาคังนี้

1. จัดซื้อหัวหน้าครอบครัวใส่กระดาษคนละแผ่น
2. ให้ชุมชนซึ่งประกอบด้วยผู้หญิง 5 คน ผู้ชาย 5 คนเป็นผู้บอกว่า ใคร รวย ใครปานกลางและใคร จน
3. ศึกษาต่อไปอีกว่าใช้เกณฑ์อะไรวัด ความรวยความจน
4. ผู้วิจัยเข้าไปสัมภาษณ์บุคคล 3 ระดับนี้ระดับละ 1 คนในประเด็นหัวข้อที่ว่า
 - ท่านหารายได้ด้วยวิธีใด และมีวิธีการในการหารายได้อย่างไร มีวิธีการในการบริหารทรัพย์สินอย่างไร

ง. ศาสนา การนับถือศาสนา ในหมู่บ้านแม่สองนี้มี สามารถแบ่งได้ 3 ชนิด คือ

1. ศาสนาคริสต์
2. ศาสนาพุทธ
3. ศีสำหรับผีนี้แบ่งย่อยได้เป็น 2 แบบคือ
 - เอาะ-แฮ
 - และ-ตะ-ซี

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาว่าการนับถือแต่ละแบบเป็นอย่างไร มีรูปแบบในการนับถืออย่างไร แต่ละศาสนามีคำสอนอย่างไร,แต่ละศาสนามีกิจกรรมอะไรบ้าง มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตหรือไม่อย่างไร โดยการสัมภาษณ์ผู้นำของแต่ละศาสนา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากทางราชการ
2. PRA
3. สัมภาษณ์
4. Sorting and Ranking (คือการจัดประเภทและการแบ่งระดับ)
5. Triangulation(คือความหลากหลายหรือการ กระจาย ของผู้ให้ข้อมูล) (โดย Robert Chamber อ้างโดยนรินทร์ชัย)
6. สถิติแบบเปอร์เซ็นต์,แผนภูมิ,และกราฟแท่ง
7. กล้องบันทึกภาพ
8. เทปบันทึกเสียง
9. แบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำเอาข้อมูลที่เก็บมาได้มาจากการศึกษาหน่วยศึกษามา จากนั้นนำเอาคุณสมบัติของระบบมาเป็นเกณฑ์ในการวัดความยั่งยืนของหน่วยศึกษานั้น ๆ ส่วนความคิดเห็น ความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม วิเคราะห์ โดยการจัดให้เข้าไปอยู่ในขั้นตอนของกับระบบของการเกษตร

3.2 วิเคราะห์เชิงปริมาณ จัดทำเป็นค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ตารางแผนภูมิ กราฟแท่ง แผนที่ และอื่น ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการเกษตร

การจัดทำรายงาน

ทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตหน่วยศึกษา จากนั้นนำข้อมูลที่ ได้มาทำการวิเคราะห์ว่ายั่งยืนหรือไม่ในระดับใดในด้านใดโดยใช้มาตรฐานของคุณสมบัติของระบบ (System Property) โดยเขียนผลการวิจัยออกมาในรูปบรรยายความเชิงพรรณนาควบคู่กับ การใช้สถิติร้อยละ